

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA HASHAROTLAR BILAN
TANISHTIRISH ORQALI EKOLOGIK TARBIYA BERISH SHAKLLARI**

**Samarqand shahar
83-DMTT direktor orinbosari
Boltayeva Shaxlo Axtamjonovna**

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarga hasharotlar bilan tanishtirish orqali ekologik tarbiya berish mazmuni va ahamiyati haqida fikr-mulohaza bildirilgan.

Kalit soʻzlar: maktabgacha yoshdagi bolalar, hasharotlar, ekologik tarbiya, metodika, hayvonlar, tanishtirish metodikasi.

Bola uchun dastlabki yosh davrda osmonda uchib yurgan kapalak ham, katakdagikapalak ham, rasmda tasvirlangan jonsiz kapalak tasviri hamma-hammasi bir xil tuyuladi. Bola ularni faqat «kapalak» sifatida qabul qiladi. Bunda hali bola «jonli», «jonsiz», «erkin», «ozod» yoki «tutqun» degan tushunchalarni anglamaydi. Lekin jonsiz kapalakka, jonli qushga nisbatan boshqacha qiziqish bilan qaraydi. Biroq buning sirini ham anglab etmaydi. SHunda kattalar bolaga mana shu farqni, sirni tushuntirib berishlari juda muhim. SHu orqali bola tirik tabiatga nisbatan boshqacha qiziqish bilan qarab, uning eʼtibor va mehriga muhtojligini his qiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ekologik taʼlimi meʼyoriy xususidagi xujjatdir. Ushbu talablarda koʻrsatilgan meʼyor va talablar maktabgacha yoshdagi bolalarni ekologiyadan taʼlim sifatini baholash uchun oʻlchovdir.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga ekologiyadan taʼlim-tarbiya berish maqsadi:

- Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiatni sevadigan, uni asrab avaylovchi, odobli, erkin fikrlovchi, milliy gʻurur egasi, barkamol sogʻlom avlodni tabiyalashdan iboratdir. Maktabgacha yoshdagi bolalarni ekologiyadan taʼlim-tarbiya vazifalari:

- Maktabgacha yoshdagi bolalarda dastlabki ekologik tushunchalarni shakllantirish;

- Bolalarning tabiatni asrab-avaylashga unga mehr-muhabbatli, munosabatlarini, qiziqishlarini tarbiyalash.

Tabiatda har xil vositalar boʻlib turadi, shu tufayli ham ularga ehtiyotkorlik bilan munosabatda boʻlish talab etiladi. Tabiatdagi barcha mavjudodlarning barchasidan turmushda foydalaniladi, hayotda keraksiz narsa yoʻq, mavjud barcha narsalar hayotning yagona tizimida boʻlib, tizimning bittasi buzilsa, qolganlari ham shu yoʻnalishda buzilib ketishi mumkin. SHuning uchun tabiatdagi hamma narsalarga ehtiyotkorlik bilan yondashishni bolalar ongiga bogʻcha yoshidan boshlab singdirib borishni hayot taqozo etadi.

Bolalarga beriladigan ekologik ta'lim, unga yaqin, tanish bo'lgan joylar, o'z uyi, ko'chasi, bolalar bog'chasi, bog'cha hovlisidagi narsalar bilan tanishtirishdan iborat.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni ekologiyadan ta'lim-tarbiya o'zbek xalq ijodiyoti, sharq allomalari, yozuvchilar tomonidan yaratilgan ertaklar, xikoyalar tasvirlangan tabiat manzaralari haqida ularga tushunchalar berib,

maqollar yod oldiriladi. Bu ishlarning hammasi bolalarni yoshlikdan boshlab tabiatni sevib asrashga, unga muhabbat hissini uyg'otishga yordam beradi.

Maktabgacha 6-7 yoshdagi bolalarni ekologiyadan egallashi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalari quyidagilardir:

- Tut, terak, chinor, tol, qayrag'ochlar haqida;
- Tovuq, xo'roz, kurka, o'rdak, g'ozlar haqida;
- Ninachi, chumoli, chayon, qo'ng'iz, qurt, chigirtka, kapalak haqida;
- Erta gullaydigan o'tsimon, butasimon o'simliklar haqida;
- Qurbaqa, asalari, cho'lbaqa haqida;
- Jonli va jonsiz tabiat haqida;
- Mehnat qurollari haqida;
- Tibbiy materiallar bilan ishlash haqida;
- Dorivor o'simliklar bilan va ularni yig'ish haqida;
- «Qizil kitob»ga kiritilgan noyob hayvon o'simliklar haqida.

6-7 bolalar tabiat haqida quyidagi ko'nikmalarni egallashi kerak:

- Ozoda va saranjomlikni;
- Atrof-muhitdagi turli-tuman narsalar bilan qilish madaniyati;
- Uy hayvonlarini parvarishlashi;
- Tabiatni muhofaza qilishning oddiy elementlari;

Mevali va manzarali daraxtlarni farqlay olishlari;

- Yovvoyi hayvonlarni uy jonivorlaridan farqlay olish va ular bilan muomala qilish madaniyati;

Hasharotlarni muntazam ravishda parvarish qilib, ularga bilim berib borish jarayonida tarbiyachi bolalarda ma'lum ekologik bilimlarni shakllantirib, ularni tabiat burchagidagi hasharotlarga e'tibor bilan qarashga, tirik mavjudotlar to'g'risida g'amxo'rlik qilishga o'rgatib boradi va shu tariqa bolalarda tabiatga qiziqishni, natijaga erishishda ekologik madaniyat hissini mustahkamlaydi.

Tabiat burchagiga bolalar muassasasi qaysi iqlim mintaqasida joylashgan bo'lsa, birinchi navbatda shu iqlim mintaqasiga xos bo'lgan hasharotlarni joylashtirilishi kerak. Bolalar bema'lol parvarish qila oladigan bo'lishlari uchun kichik va o'rta guruh tabiat burchaklariga eng kamtalab hosharatlar qo'yiladi. Katta, maktabga tayyorlov guruhlarida yashash sharoitlariga bir muncha talabchan hasharotlar bo'lishi, bularning soni ko'proq bo'lishi zarur.

Bolalarni hasharotlarni sevib, asrab-avaylashga o'rgatmoq uchun ularni ekologik madaniyatini tarbiyalab borish zarur, tarbiyachining o'zi shu fazilatlarga ega bo'lishi kerak. Bolalar bog'chasi uchun tavsiya etiladigan hasharotlarning biologik xususiyatlarini yaxshi bilib olish lozim, aks holda bolalarni bularga to'g'ri parvarish qilib borish usullariga o'rgatib bormaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tilovov T. Ekologiyaning dolzarb muammolari. Qarshi. Nasaf, 2013.
2. To'xtayev A. Xamidov A. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ekologik ta'lim berish. T. O'qit. 2017.
3. www.ziyonet.uz